

ЗМІСТ

Гени й коркові шоломи	11
Мандруючи за військом у Кенії	32
Озерний край	44
Орел у горах	61
Прощавай, Африко	68
Під шпилем Солсбері	77
«Уже згасає літа вир»	98
Шпиль біля Ніну	106
Замріяні шпилі	133
Я вивчаю ремесло	153
Приємний сон на Західному узбережжі	184
Комп'ютерна залежність	191
Грамматика поведінки	217
Безсмертний ген	229
Озираючись на пройдений шлях	255
<i>Подяки</i>	262
<i>Використані цитати</i>	263
<i>Про автора</i>	266
<i>Примітки</i>	268

ГЕНИ Й КОРКОВІ ШОЛОМИ

— **Р**АДИЙ ЗНАЙОМСТВУ, Клінте.
Звідки привітному працівникові на паспортному контролі знати, що іноді перше ім'я британців — родинне, а вже середнє — те, яке насправді хотіли їм дати батьки. Я завжди Річард, так само мій батько завжди Джон. Ми обоє Клінтони, але забуваємо про це, як і хотіли наші батьки. Я думаю про це як про прикру дрібницю, без якої мені було б краще (попри випадкове усвідомлення, що завдяки їй у мене такі самі ініціали, як у Чарльза Роберта Дарвіна). На жаль, ніхто не подумав про Міністерство національної безпеки США. Їм мало просто сканувати наше взуття й відміряти, скільки зубної пасти брати із собою, — вони ще й постановили, що всі, хто в'їжджає в Америку, мають робити це під першим іменем, саме таким, як його записали в паспорт. Тож мені довелося відмовитися від попереднього буття Річардом. Я бронював квитки в Штати як Клінтон Р. Докінз і як він же заповнив ті важливі форми, де просять прямо заперечити, що ви прибули в США з метою насильницького повалення конституційного ладу («Тільки для цього і прибув», — колись відповів на це британський ведучий Гілберт Гардінг. Тепер за таку легковажність бути вам битими).

Отже, у моєму свідоцтві про народження та паспорті записано ім'я Клінтон Річард Докінз, а мого батька звать Клінтон Джон. Сталося так, що в The Times написали про ще одного К. Докінза, у якого в березні 1941 року народився

син у пологовому будинку Eskotene в Найробі. Цим іще одним був преподобний Катберт Докінз, англіканський місіонер і наш тезко. Спантичена мама тонула в привітаннях від єпископів і священників з Англії, які, хоч вона їх і не знала, люб'язно просили Бога благословити її новонародженого сина. Невідомо, чи благословення, що призналися синові Катберта, мали якийсь позитивний вплив на мене. Зрештою, він став місіонером, як його батько, а я — біологом, як мій. Мама досі жартує, що, можливо, нас сплутали. Та радий повідомити, що я вдався в батька не тільки зовнішністю, тож упевнений, що підміни не було й мені ніколи не судилося служити в церкві.

Родове ім'я Клінтон Докінзи дістали після того, як мій прапрапрадід Генрі Докінз (1765–1852) одружився з Огастою, дочкою сера Генрі Клінтона (1738–1795), генерала, який командував британськими військами з 1778 до 1782 року, тож частково доклався до програшу у Війні за незалежність США. Доволі зухвало робити його ім'я родинним, з огляду на обставини цього шлюбу. Ось що написано в хроніках вулиці Грейт-Портленд, де жив генерал Клінтон:

У 1788 році його донька втекла з цієї вулиці в найманій кареті з містером Докінзом, який обдурив переслідувачів, винайнявши ще пів десятка карет і наказавши їм стати на всіх виїздах вулиці Грейт-Портленд, а потім якомога швидше рушити в різних напрямках...¹

Хотів би я думати, що цей елемент нашого фамільного герба надихнув Стівена Лікока написати, що його лорд Роланд «...кинувся на коня й безумно поскакав навсібіч». Ще мені подобається думати, що я успадкував трохи винахідливості Генрі Докінза, не кажучи вже про його запал. Утім, навряд чи це так, мені ж бо від нього дісталася тільки $\frac{1}{32}$ геному. $\frac{1}{64}$ в мене від самого генерала Клінтона, і я ніколи не виявляв ані найменшої схильності до військової

справи. «Тесс із роду д'Ербервіллів» і «Собака Баскервілів», та й не тільки вони, посилаються на успадковані «уламки», що дісталися від забутих предків, і не думають про те, що доля спільних генів із кожним наступним поколінням зменшується вдвічі, тобто експоненційно. Точніше, вона зменшувалася б так, якби не близькородинні шлюби, яких то більше, що ширші родинні зв'язки взяти, — адже ми всі певною мірою родичі.

Ось вам дивовижний факт, який можна довести, не встаючи з крісла: якщо скористатися машиною часу й опинитися в достатньо далекому минулому, будь-яка зустрічна людина, що має живих нащадків, виявиться предком усіх, хто живе в сучасності. Якщо машина занесе вас достатньо далеко, з'ясується, що всі, хто там живе, — предки або всіх, хто живе у 2013 році, або взагалі нікого. Використайте метод *доведення від супротивного*, який так люблять математики, і побачите, що це твердження правдиве для наших предків-риб, що жили в девонському періоді. (Моя риба й ваша — це одна й та сама риба, інакше доведеться вважати, що нащадки наших риб триста мільйонів років цнотливо трималися осторонь одне від одного, але все ж здатні схрещуватися). Питання тільки в тому, як далеко в минулому треба опинитися, щоб цей аргумент спрацював. Ясно, що не аж так далеко, щоб потрапити до предків-риб, — але наскільки тоді? Що ж, швидко і старанно все порахувавши, скажу: якщо Королева походить від Вільгельма Завойовника, то й ви, найімовірніше, теж. (Я от, якщо забути про поодиноких позашлюбних дітей, знаю, що справді походжу від нього, як і майже всі, хто має задокументований родовід).

Син Генрі й Огасти, Клінтон Джордж Огастус Докінз (1808–1871) — один із небагатьох Докінзів, хто справді звався Клінтоном. Якщо він і успадкував від батька хоч трохи запалу, то не втратив його в 1849 році, коли австрійці

обстрілювали Венецію, де він працював британським консулом. Я маю гарматне ядро на підставці з бронзовою табличкою, на якій вигравіювали напис. Не знаю, хто його написав і наскільки йому можна вірити. Хай там як, ось мій переклад напису з французької — мови дипломатів:

Якось уночі, коли він лежав у ліжку, гарматне ядро розірвало ковдри та пройшло йому між ногами, на щастя, залишивши тільки зовнішні поранення. Спершу я не повірив у цю історію, але дізнався, що вона цілком правдива. Його швейцарські колеги пізніше зустріли його на похороні американського консула. У відповідь на їхнє запитання він, сміючись, підтвердив, що так і було, і сказав, що саме через це кульгає.

Цей дивовижний порятунок життєво важливих частин мого предка стався до того, як він використав їх за призначенням, і це дуже спокушає мене думати, що я існую завдяки балістичній удачі. На кілька сантиметрів ближче до місця, де роздвоюється шекспірівська редька, — і... Але насправді я, та й ви, і поштар, — усі ми існуємо, бо нам по-таланило значно більше. Існуванням ми завдячуємо всьому тому, що відбулося від початку існування всесвіту саме в той час і в тому місці. Випадок із гарматним ядром — лише яскравий приклад значно більш загального явища. Колись я вже казав: якби другий динозавр, що стояв ліворуч від високого саговника, не чхнув, а таки зумів упіймати крихітного, схожого на землерийку предка всіх ссавців, нікого з нас тут не було б. Наше існування було надзвичайно малоймовірним. Та ми існуємо, бо колись перемогло непередбачуване.

Син К. Дж. О. «Гарматного ядра» Докінза — Клінтон (пізніше — сер Клінтон) Едвард Докінз (1859–1905), як і багато хто з Докінзів, навчався в Оксфорді, у коледжі Белліол. Він потрапив туди якраз вчасно, щоб його увіковічили

в Белліольських віршиках — у 1881 році їх видали в газетному форматі під назвою «Белліольський театр масок». Найвідоміший із віршів присвячений голові коледжу, Бенджаміну Джоветту, а написав його Генрі Бічінг, що пізніше став деканом Норвічського собору:

Що я Джовет на ім'я,
Знають всі, хоч знань нема.
Над всіма я голова,
Що не знаю — не знання.

Вірш про Клінтона Едварда Докінза менш дотепний, але надзвичайно мене інтригує:

Позитивістів чути досі,
Бо епічно мовить Докінз.
Бог — ніщо, Людина — все
Отаке він нам несе.

У вікторіанські часи вільнодумців було менше, ніж зараз, і я хотів би зустрітися з прапрадядьком Клінтоном (у дитинстві я бачився з двома його молодшими сестрами, вони були вже в поважному віці, а в однієї працювали дві служниці на прізвища — мені вони завжди видавалися дивними — Джонсон і Гарріс). І в чому, цікаво, проявлялося це його «епічне мовлення»?

Переконаний, що сер Клінтон пізніше заплатив моєму дідусеві та його племіннику, Клінтону Джорджу Евелін Докінзу — тому той і пішов навчатися в Белліол, де переважно тільки веслував. Збереглася фотографія (я додав її у відповідну секцію), на якій мій дідусь готується вийти на воду. Вона чудово передає розпал літа в Оксфорді в едвардіанську епоху й могла б ілюструвати сцену із «Зулейки Добсон» Макса Бірбома. Гості в капелюхах стоять на баржі коледжу — плавучому сараї для човнів. Веслувальні клуби займали їх іще зовсім недавно, але тепер, на жаль, баржі

замінили на надійні сараї із цегли на березі. Одну чи дві таких баржі перебудували в плавучі будинки. Вони й досі на плаву чи принаймні на міліні стоять собі в місцях відпочинку в заводях або річках під Оксфордом, поки навколо плавають водяні курочки й пірнікози. Те, наскільки на дідуся схожі його сини — мій батько й дядько Кольєр, — вражає. Мене захоплює родинна схожість, хоч вона й дуже швидко зникає зі зміною поколінь.

Дідусь був настільки відданий Белліолу, що примудрився пробути там значно довше, ніж зазвичай належить студентів; підозрюю, що виключно заради греблі. Коли я приходив до нього постарілого, він говорив здебільше про коледж і неодмінно питав, чи досі в нас у ходу — це було не так, і я щоразу про це казав, — едвардіанський сленг: чи кажемо ми на майстра «магер», а на кошик для паперу — «скидегер папегер» і чи звемо Мемогером мугерів Меморіал мучеників — пам'ятний хрест поряд із Белліолом, зведений на честь трьох англіканських священників, яких спалили живцем у 1555 році в Оксфорді за неправильний фасон християнства.

Один із моїх останніх спогадів про дідуся Докінза — як я привіз його на останній для нього обід випускників Белліолу, який щороку влаштовують для випуску певного року. Його оточили старі друзі, що штовхали ходунки для дорослих і хизувалися слуховими апаратами й пенсне. Один із них упізнав його і привітав саркастично:

— Привіт, Докінзе. Що, ще веслуєш потроху?

Він здавався трошки нещасним, коли я лишив його серед хлопців старої гвардії, частина яких точно воювали в Англо-бурській війні, тож знаменитий вірш Гілера Беллока «Белліольцям, що лишаються в Африці» присвячено їм:

У давнину, коли я вчився в Белліолі,
То белліольці, а серед них і я,

Боролися під сонцем літнім в полі
І плавали зимою в крижаних річках.
Він б'ється в серці нашім ще відтоді,
Як ми побачили його у перший раз —
І покохали. І жили усі в злагоді,
Бо серед всіх людей обрав він саме нас.
Він дав нам обладунок белліольський:
Дитячі очі й мандрівні серця,
Навчив в біді сміятись по-геройськи
Й не зраджувать себе до самого кінця:

Мене створив мій коледж, і стіною
За нього стану я, як стане кожен.
Найкращі з вас зробили мене мною.
О, Белліольці, хай вам Бог допоможе.

Мені було тяжко читати ці рядки на похороні батька у 2011 році. Зачитав я їх і на Всесвітньому з'їзді атеїстів у Мельбурні у 2012-му, під час поховальної промови на честь Крістофера Гітченса, ще одного випускника Белліолу. Тяжко — бо і на менш сумних подіях я до сорому легко починаю плакати, коли декламую улюблену поезію, а саме цей вірш Беллока особливо люблю.

Після випуску з Белліолу дідусь, як і багато хто в моїй родині, почав служити в колоніях. Його поставили наглядати за захистом лісів в одному з регіонів Бірми, тож більшість часу він проводив у віддалених куточках листяних лісів — оцінював тяжку працю добре тренованих слонів-лісовалів. У 1921 році глибоко в країні серед тикових дерев він і почув новину — я люблю уявляти, що її приніс бігун-посильний із ціпком, — про те, що в нього народився молодший син Кольєр (названий так на честь леді Джуліани Кольєр, матері винахідливого Генрі, який одружився з Огастою Клінтон). Він так зрадив, що не став чекати появи іншого транспорту і проїхав вісімдесят кілометрів на

велосипеді, поки не опинився біля ліжка Енід, а потім негайно виголосив, що хлопчик успадкував фамільний ніс Докінзів. Психологам-еволюціоністам давно відомо, що сімейну подібність у новонароджених старанніше шукають родичі з батьківського боку, бо з очевидних причин батьківство визначити складніше, ніж материнство.

Кольер був наймолодшим, а Джон, мій батько, — найстаршим із трьох братів. Усі вони народилися в Бірмі, і всіх носили в плетених кошиках, підвішених на палиці, що їх тримали вірні носії. Усі троє зрештою, як і їхній батько, служили в колоніях, але в різних частинах Африки: Джон — у Ньясаленді (нині Малаві), середній, Білл, — у Сьєрра-Леоне, а Кольер — в Уганді. Справжнє ім'я Білла — Артур Френсіс, на честь двох дідусів, але його завжди звали Біллом, бо в дитинстві він скидався на Ящірку Білла з книжки Льюїса Керрола. Джон і Кольер замолоду були настільки схожі, що Джона якось спинили на вулиці й запитали: «Це ти чи твій брат?». (Це сталося насправді, на відміну, мабуть, від відомої легенди про Вільяма Спунера, єдиного голову мого нинішнього коледжу в Оксфорді, удостоєного власного «-изму»², який колись спитав у юнака: «Ніяк не можу запам'ятати: хто помер на війні — ти чи твій брат?»). На старість Білл і Кольер стали більш схожими між собою (і більше скидалися на свого батька), а Джон, як мені здається, втратив частку схожості. Фамільна подібність часто з'являється і зникає в різні періоди життя й почасти через це так мене захоплює. Легко забути, що гени впливають на нас усе життя, а не тільки під час формування зародка.

На превеликий жаль дідуся й бабусі, дочки в них не було. Вони збиралися назвати молодшу дитину Джуліаною, але довелося зупинитися на її благородному прізвищі. У всіх братів були якісь таланти. Кольер мав хист до наук, а Білл — до спорту. Я пишався, коли бачив Біллове ім'я на дошці пошани у своїй школі: він побив шкільний рекорд

на стометрівці. Згодом це, безумовно, допомогло йому принести армійській команді перемогу в матчі регбі на початку Другої світової війни. Спортивність Білла я не перейняв, але мені подобається думка, що думати про науку я навчився в батька, а пояснювати її — у дядька Кольєра. Після Уганди він учителював в Оксфорді, його вважали блискучим викладачем статистики, яка біологам дається надзвичайно складно. Помер дядько дуже молодим, і одну зі своїх книжок, «Річка, що тече з Едему», я присвятив йому:

Пам'яті Генрі Кольєра Докінза (1921–1992), викладача Коледжу святого Джона в Оксфорді, магістра науки пояснювати складне.

Брати померли у зворотній від народження послідовності, і мені всіх їх дуже бракує. Я виголошував прощальну промову для Білла, мого дядька та хрещеного, який відійшов у 2009-му у віці 93 років. Намагався висловити ідею про те, що хоча в Британській колоніальній службі було багато поганого, усе ж найкраще в ній було дуже навіть добрим. А Білл, як і його брати, як і Дік Кеттлвел, про якого я ще згадаю, якраз і були цим найкращим.

Про братів можна сказати, що вони пішли слідами батька до колоніальної служби, але така традиція існувала і з материного боку. Їхній дідусь по матері, Артур Смітіз, працював Старшим наглядачем за захистом лісів в одному з регіонів Індії, а його син Евелін — на тій же посаді в Непалі. Саме завдяки дружбі з Евеліном, заведеної під час вивчення лісництва в Оксфорді, дідусь і познайомився з його сестрою Енід — моєю бабусею, а згодом одружився з нею. Евелін написав відому книжку «Здоров'я лісів Індії» (1925), а також багато класичних праць про філателію. Його дружина Олів, хоча мені прикро в цьому зізнаватися, любила полювати на тигрів і видала книжку «Тигрова леді». Збереглася фотографія, на якій вона в пробковому шоломі

стоїть на вбитому тигрові, а чоловік гордо плескає її по плечі. Світлина підписана: «Так тримати, жіночко». Не впевнений, що я запав би на таку.

Старший син Олів та Евеліна, батьків мовчазний кузен Бертрам Смітіз, якого всі звали Біллі, також працював у захисті лісів, спершу в Бірмі, а потім у Сараваку. Він написав класичні праці «Птахи Бірми» і «Птахи Борнео». Остання стала майже біблією для геть не мовчазного мандрівного письменника Редмонда О'Генлона під час його потішної подорожі «У серце Борнео» з поетом Джеймсом Фентоном.

Молодший брат Бертрама, Джон Смітіз, наперекір родинній традиції став видатним нейронауковцем, спеціалістом у галузі вивчення шизофренії та психоделічних наркотиків. Він жив у Каліфорнії, і саме там, як вважається, надихнув Олдоса Гакслі прийняти мескалін та очистити «двері сприйняття». Я нещодавно питав його, чи варто приймати люб'язну пропозицію друга спробувати ЛСД. Він сказав, що не варто. Йорік Смітіз, іще один кузен мого батька, працював особистим секретарем філософа Вітгенштайна³. Пітер Конраді, який написав біографію письменниці Айріс Мердок, називає Йоріка «святим дурнем», із якого Айріс списала одного з персонажів роману «Під сіткою» — Г'юго Белфаундера. Мушу сказати, що подібного в них мало.

Йорік хотів стати кондуктором автобуса, але, за її [Айріс Мердок] словами, він єдиний за всю історію автобусної компанії провалив тест на знання теорії [...]. Під час єдиного свого уроку водіння інструктор залишив машину, бо Йорік то наїжджав на тротуар, то з'їжджав із нього.

Оскільки з кар'єрою кондуктора не склалося, а Вітгенштайн відвадив його (як і більшість своїх учнів) від занять філософією, Йорік став працювати бібліотекарем на кафедрі

лісництва в Оксфорді. Це єдине, що пов'язувало його з родинною традицією. Він був ексцентриком, який любив нюхальний тютюн і римо-католицьку церкву, і трагічно загинув.

Артур Смітіз, дідусь кузенів Докінзів і Смітізів, здається, першим у родині почав служити Імперії. Його предки-чоловіки попередні сім поколінь, починаючи з його прапрапрапрадїда, преподобного Вільяма Смітіза, народженого в 1590-х, усі до одного були англіканськими священниками. Думаю, можна припустити, що якби я жив у той час, то теж став би священником. Мене завжди цікавили складні питання ества, на які релігія намагається (абсолютно неправильно) відповідати. Але мені пощастило жити в часи, коли на ці запитання існують наукові, а не надприродні відповіді. Насправді моя зацікавленість біологією зумовлена радше цікавістю до джерел і суті життя, а не любов'ю до природи, як це було в більшості юних біологів, яких я вчив. Можна навіть сказати, що я підвів родинну любов до роботи на місцях і польового природознавства. Раніше в коротких спогадах, які ввійшли до антології автобіографічних нарисів етологів, я писав:

Я мав би бути юним натуралістом. У мене було для цього все: не тільки ідеальне середовище тропічної Африки, а й ідеальні гени, що мали схилити мене до цього. Багато поколінь засмагли ноги Докінзів ходили в шортах хакі по джунглях Імперії. Я, як і мій батько та два його молодші брати, практично народився в корковому шоломі⁴.

І справі, коли дядько Кольєр уперше побачив мене в шортах (сам він носив їх постійно, підперезавши двома ремнями), то сказав:

— Боже правий, у тебе коліна як у справжнього Докінза.

Колись я написав про дядька Кольєра, що найгірші слова, які він міг сказати про юнака, — такі:

«Він ніколи не був у гостелі для молоді». Прикро зізнаватися, але ця фраза описує мене й нині. Молодий я порушив традиції родини.

Батьки захочували мене, як могли. Обоє добре знали, які дикі квіти можна знайти на корнуольській скелі чи альпійському лузі. Батько розважав нас із сестрою, кидаячись латинськими назвами всього навколо (діти люблять, як звучать слова, навіть якщо не знають їхніх значень). Невдовзі після прибуття до Англії я ледь не помер від жаху, коли мій високий гарний дідусь, який пішов із бірманських лісів на пенсію, показав на синичку за вікном і спитав, чи знаю я, що це за пташка. Я не знав і жалюгідно пробелькотів: «Щиглик?». Дідусь був шокований. У родині Докінзів це вважалося таким самим невіглаством, як не знати, хто такий Шекспір. Ніколи не забуду ні його слів, ні виправдань батька: «Боже правий, Джоне, та як таке можливо?».

Буду справедливим до маленького себе: я щойно приїхав до Англії, а в Східній Африці ані синиць, ані щиглів не водилися. Та в будь-якому разі я пізно навчився спостерігати за дикими тваринами й так і не полюбив бути надворі, як мої батько й дідусь. Натомість:

Я став таємним читачем. На канікулах, коли мене відпустили з пансіону, я пробирався у свою спальню з книжкою та прогулював там перебування на свіжому повітрі. Коли я почав вивчати біологію в школі по-справжньому, то все одно вибирав книжковий підхід. Мене тягнуло до питань, які дорослі назвали б філософськими. У чому сенс життя? Чому ми тут? Як усе почалося?

Родина моєї мами походить із Корнуоллу. Батько й дідусь її матері, Конні Вірн, працювали лікарями в місті Гелстон (у дитинстві я уявляв їх обох докторами Лівсі з «Острова скарбів». Корнуолка з голови до п'ят, вона називала англійців «іноземцями» та шкодувала, що народилася надто

пізно, щоб говорити вже мертвою корнською. Утім, вона розказувала мені, що, коли була ще малою, старі малліонські рибалки ще розуміли бретонських, які «припливали щипати наших крабів». Серед британських мов — валлійської (жива), бретонської (при смерті) і корнської (мертва) — дві останні — сестри в родоводі мов. Деякі корнські слова збереглися в корнському діалекті англійської, наприклад «жаба» в ньому зветься *quilkin*. А діалектом бабуся володіла добре. Ми, її онуки, часто просили, щоб вона почитала нам дуже милий вірш про хлопчика, який проковтнув кісточку від сливи. Я навіть одного разу записав, як вона читає її, і дуже шкодував, коли загубив той запис. Через багато років гугл допоміг мені розшукати слова⁵, і в моїй голові вони досі звучать її скреготливим голосом.

Страшний здійнявся шум і *towse*⁶ ось тутки біля *hully*⁷,
То Бена Тремби син малий навіщось *clunked*⁸ нув *bully*⁹,
І так він *fitty*¹⁰ *clunk* його, що той застряг у *uzzle*¹¹,
І не дістать його ніяк, немов він сплівся в вузол.
Він *chucked*¹² і чхав, він *urged*¹³ чимдуж, він очі пускав лоба,
І воду пив, ногами *stank'd*¹⁴, немов він *mazed*¹⁵ особа.

Тут Меллі Джендал вже спішить йому допомагати,
Як Джиммі Ілліс між котів¹⁶ уміє раду дати.
Сперш смикнула його за *sov*¹⁷, по спині поплескала,
Полізла пальцями у рот, далеко як дістала.
Та він зубами хвать її й давай жувать їй пальці,
Вона завила як *whitneck*¹⁸ — почули і в палаці.

Як хлопцеві допомогти? З юрби почулись крики:
Хто каже: «Час зробить *crickmole*¹⁹», а хто біжить по ліки.
Прийшов до небожа старий і мудрий Томмі Вілкін,
І розповів він *randigal*²⁰ про хлопця, що з'їв *quilkin*²¹.
Хтось головою похитав і каже: «Ясно, хоч убий,
Що хлопець добре не кінчить, бо він є *lem*²² малий.
Він *minchey*²³, що грав у *fears*²⁴ завжди і *prall*²⁵ котів й собак,
Він гнізда *strub*²⁶ і взагалі — на всеє зле мастак.

Великий Джем якраз тоді по вулиці тій stroathed²⁷,
І каже: «Ви як з Руан Вен, яка з усіх вас користь?».
Він підійшов і хлопцю раптом врізав, що аж смерть.
Удар під nuddick²⁸ зарядив — і bully летить геть.
Врятований малий стоїть, де keggas²⁹ зацвітав.
Дай Бог йому здоров'я, і щоб bully не ковтав.

Мене захоплює еволюція мови, те, як її місцеві варіанти стають діалектами, як-от корнська англійська чи джорді, а потім поступово розходяться все далі і зрештою стають незрозумілими носіям, але явно спорідненими мовами, як, наприклад, німецька й нідерландська. Можна порівняти це з еволюцією генів, але вона водночас пояснює це явище й заплутує в ньому. Коли популяції починають відрізнятися настільки, що стають видами, ми визначаємо сепарацію з моменту, коли вони перестають схрещуватися. Гадаю, що два діалекти можна вважати окремими мовами, коли вони розходяться настільки, що сягають не менш важливої точки, у якій спроби носія одного діалекту говорити діалектом іншим сприймаються не як висміювання, а як комплімент. Якщо я зайду в паб у Пензансі та спробую заговорити корнським діалектом англійської, то напрошуся на неприємності, бо скидатиметься, що я пародіюю місцевих. Але коли я намагаюся говорити німецькою в Німеччині, люди радіють. Якщо не помиляюся, існують приклади — може, в Скандинавії? — діалектів, які перебувають на межі перетворення на окремі мови. Нещодавно я читав лекції в Стокгольмі, і мене запросили на телепрограму, яку транслювали і у Швеції, і в Норвегії. Ведучий був норвежцем, деякі гості — теж, а мені сказали, що немає значення, якою з мов говорити: глядачі з обох країн легко розуміють обидві. Данську ж мову більшості шведів розуміти складно. Згідно з моєю теорією, шведу в Норвегії, певно, краще не намагатися говорити норвезькою, щоб нікого не образити. А от спроба говорити данською в Данії, навпаки, може викликати симпатію³⁰.